

Τα κείμενα

Δίνονται στους/στις μαθητές/-τριες δύο μη διδαγμένα κείμενα, συνολικής έκτασης έως δύο σελίδων, εκ των οποίων το ένα είναι λογοτεχνικό, αυτοτελές ή απόσπασμα (ποίημα, διήγημα, νουβέλα, μυθιστόρημα ή θεατρικό έργο), και το άλλο μη λογοτεχνικό κείμενο, το οποίο μπορεί να είναι αυτοτελές, ελαφρώς διασκευασμένο, ή απόσπασμα (άρθρο, συνέντευξη, κριτική, δοκίμιο, επιστολή, χρονογράφημα, επιφυλλίδα, εισήγηση-ομιλία). Τα κείμενα είναι δυνατόν να συνοδεύονται από σύντομο εισαγωγικό σημείωμα, χωρίς ερμηνευτικά σχόλια, και λαμβάνονται με κλήρωση από την Τράπεζα Θεμάτων.

Το νοηματικό περιεχόμενο του μη λογοτεχνικού κειμένου είναι συναφές με κάποια από τις θεματικές ενότητες που ορίζονται στην εξεταστέα ύλη.

Οι θεματικές ενότητες που ορίζονται στην εξεταστέα ύλη είναι:

- Γλώσσα, γλωσσική ποικιλία, οπτική γωνία, δημιουργικότητα της γλώσσας
- Γλωσσομάθεια
- Διάλογος
- Αναλφαβητισμός
- Εφηβεία
- Αγάπη και έρωτας
- Γηραιά και νεότητα
- Ενδυμασία και μόδα
- Το κωμικό και η σημασία του γέλιου.

Ο τύπος των θεμάτων

Ενδεικτικές εκφωνήσεις – Θεωρία για την απάντησή τους – Παραδείγματα

ΘΕΜΑ 1 (Μονάδες 35)

Το πρώτο θέμα σχετίζεται με το μη λογοτεχνικό κείμενο και περιλαμβάνει τρία υποερωτήματα, διαφορετικά μεταξύ τους, με δυνατότητα κάποιο/κάποια από αυτά να είναι κλειστού τύπου και με ενδεχόμενη αιτιολόγηση της απάντησης.

Κλειστού τύπου είναι το ερώτημα στο οποίο ο/η εξεταζόμενος/-η καλείται να επιλέξει την ορθή απάντηση από περιορισμένο αριθμό προτεινόμενων απαντήσεων ή να συσχετίσει μεταξύ τους διάφορα στοιχεία ή να τα διατάξει ή να τα συμπληρώσει, π.χ. ερώτημα σωστού-λάθους, πολλαπλής επιλογής, σύζευξης ή αντιστοίχισης, διάταξης, συμπλήρωσης, ή να δώσει σύντομη ή πολύ σύντομη απάντηση.

1ο υποερώτημα (Μονάδες 10)

Το ερώτημα αυτό αφορά την κατανόηση του κειμένου ή τη συνοπτική απόδοση των απόψεων-θέσεων που διατυπώνονται για ένα από τα πραγματευόμενα στο κείμενο θέματα.

I. Κατανόηση κειμένου

Με το ερώτημα αυτό αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών/-τριών να εντοπίζουν και να παρουσιάζουν πληροφορίες που περιέχονται στο κείμενο, όπως:

- Βασικές ιδέες και επιχειρήματα του συγγραφέα.
- Προβλήματα που θέτει.
- Θέσεις που υποστηρίζει.
- Τη σχέση του βασικού μηνύματος με τις περιστάσεις επικοινωνίας.

Ενδεικτικές εκφωνήσεις

- Να γράψεις ποια από τις παρακάτω προτάσεις είναι σωστή (Σ) ή λανθασμένη (Λ), σύμφωνα με το Κείμενο 1:
 1. ...
 2. ...
 3. ...
 4. ...
 5. ...
- Να χαρακτηρίσεις τις προτάσεις με την ένδειξη ΣΩΣΤΟ (Σ) ή ΛΑΘΟΣ (Λ), αξιολογώντας αν ανταποκρίνονται στο νόημα του Κειμένου 1.
 1. ...
Α. ...
Β. ...
Γ. ...
 2. ...
Α. ...
Β. ...
Γ. ...
- Να συμπληρώσεις το περιεχόμενο των παρακάτω περιόδων με μία από τις επιλογές που σου δίνονται λαμβάνοντας υπόψη τις πληροφορίες από το Κείμενο 1:
 1. ...
Α. ...
Β. ...
Γ. ...
 2. ...
Α. ...
Β. ...
Γ. ...

3. ...
A. ...
B. ...
Γ. ...
4. ...
A. ...
B. ...
Γ. ...
5. ...
A. ...
B. ...
Γ. ...

- Αντιστοίχισε κατάλληλα, ώστε να φανεί ποια από τα χαρακτηριστικά που αναφέρονται στη στήλη Β αφορούν το Ι, σύμφωνα με το Κείμενο 1, και ποια το ΙΙ.
- Τι εννοεί με τη φράση «...» η συγγραφέας του Κειμένου 1; Να αποδώσεις το νόημα που δίνεις σε 30-40 λέξεις.
- Να αποδώσεις, σε 40-50 λέξεις, το νόημα της άποψης που εκφράζει ο συγγραφέας στο ακόλουθο απόσπασμα του Κειμένου 1: «...».

Θεωρία για την απάντησή του

Για την απάντηση του θέματος αυτού ο/η μαθητής/-τρια που εξετάζεται πρέπει να:

- Διαβάσει προσεκτικά το κείμενο.
- Επισημάνει τα σημεία του στα οποία περιέχεται η απάντηση του ερωτήματος.
- Κατανοήσει ακριβώς τις πληροφορίες και τις σκέψεις που διατυπώνονται στο κείμενο και τις γλωσσικές επιλογές που χρησιμοποιούνται για την έκφρασή τους.
- Αντιληφθεί την πρόθεση του συγγραφέα, ώστε να κατανοήσει καλύτερα τι λέει και γιατί το λέει.
- Μπορεί να αποδώσει σύντομα, με ακρίβεια και με σαφήνεια το νόημα φράσεων, προτάσεων ή περιόδων μέσα στο γλωσσικό τους περιβάλλον.

Σημασία έχει αυτό που αναφέρεται στο κείμενο, όχι αυτό που νομίζει ή πιστεύει ο/η εξεταζόμενος/-η.

II. Συνοπτική απόδοση απόψεων-θέσεων

Με το ερώτημα αυτό αξιολογείται η ικανότητα των μαθητών/-τριών για συνοπτική νοηματική απόδοση:

- Μέρους του κειμένου ή
- Των απόψεων που διατυπώνονται στο κείμενο για κάποιο ζήτημα.

- Να παρουσιάσεις περιληπτικά, με 60-70 λέξεις, τις απόψεις του συγγραφέα του Κειμένου 1 σχετικά με...
- Να αποδώσεις περιληπτικά, με 60-70 λέξεις, την άποψη και τα επιχειρήματα με τα οποία ο συγγραφέας του Κειμένου 1 την τεκμηριώνει.
- Να αποδώσεις συνοπτικά, με 50-60 λέξεις, τα επιχειρήματα με τα οποία ο συγγραφέας του Κειμένου 1 τεκμηριώνει την άποψή του: «...».
- Να παρουσιάσεις περιληπτικά, με 60-70 λέξεις, το περιεχόμενο των τριών τελευταίων παραγράφων του Κειμένου 1.
- Να αποδώσεις συνοπτικά, με 50-60 λέξεις, τους λόγους για τους οποίους..., σύμφωνα με το Κείμενο 1.
- Ποιοι είναι οι λόγοι στους οποίους οφείλεται, σύμφωνα με τον/τη συγγραφέα (ή σύμφωνα με το Κείμενο 1), το φαινόμενο (ή το πρόβλημα)...; (50-60 λέξεις)
- Ποιοι παράγοντες συμβάλλουν, σύμφωνα με το Κείμενο 1, στο/στη...; (50-60 λέξεις)
- Ποια είναι τα αποτελέσματα του φαινομένου..., σύμφωνα με τις τρεις τελευταίες παραγράφους του Κειμένου 1; Να απαντήσεις συνοπτικά (με 60-70 λέξεις περίπου).
- Να παρουσιάσεις συνοπτικά, με 50-60 λέξεις, τις προτάσεις που διατυπώνει ο συγγραφέας στις δύο τελευταίες παραγράφους του Κειμένου 1 για την αντιμετώπιση του προβλήματος του... (π.χ. του αναλφαριθμητισμού).
- Ποια είναι η λειτουργία του... (π.χ. του ενδύματος) σύμφωνα με τις 3 πρώτες παραγράφους του Κειμένου 1; (60-70 λέξεις)

Θεωρία και παραδείγματα για την απάντησή του

Η ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η περίληψη ως είδος κειμένου

Η περίληψη είναι ένα σύντομο δευτερογενές κείμενο με το οποίο αποδίδεται συνοπτικά το περιεχόμενο ενός εκτενέστερου πρωτογενούς (αρχικού) κειμένου.

Η περίληψη, παρόλο που είναι δευτερογενές κείμενο, αποτελεί ένα ξεχωριστό είδος κειμένου με τα δικά του ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Άλλωστε, αρκετά είδη κειμένων οφείλουν την ύπαρξή τους σε άλλα κείμενα, τα οποία σχολιάζουν ή αναλύουν.

Είδη της περίληψης

Η περίληψη μπορεί να διακριθεί σε διάφορα είδη, ανάλογα με τον σκοπό για τον οποίο γράφεται, με τη χρήση για την οποία προορίζεται και τις επικοινωνιακές ανάγκες που ικανοποιεί, ανάλογα με το είδος του κειμένου για το οποίο γράφεται ή με βάση την απόσταση από το αρχικό κείμενο. Από τα στοιχεία αυτά καθορίζεται και το ύφος του περιληπτικού λόγου.

- Είδη της περίληψης είναι:

- α. Η περίληψη συνεχούς γραπτού λόγου, με την οποία ο συντάκτης της, δίνοντας συνοπτικά πληροφορίες ενός πρωτογενούς κειμένου συνεχούς γραπτού λόγου, επιδιώκει να το καταστήσει κατανοητό στον αναγνώστη. Τέτοιες περιλήψεις είναι:
 1. Η σχολική περίληψη.
 2. Η περίληψη επιστημονικής ανακοίνωσης ή άρθρου, δοκιμίου.
 3. Η περίληψη λογοτεχνικής αφήγησης.
- β. Η περίληψη μονολογικού (ομιλία, διάλεξη, διάγγελμα, αγόρευση κ.λπ.) ή συνομιλιακού προφορικού λόγου (συνεδρίαση, συνέντευξη, δημόσια αντιπαράθεση κ.ά.), στον οποίο τη θέση του συγγραφέα του πρωτογενούς κειμένου παίρνει ένας ομιλητής ή οι συνομιλητές σε μια συζήτηση.
- Με βάση την απόσταση από το πρωτογενές (αρχικό) κείμενο διακρίνονται τρία βασικά είδη περίληψης:
 - α. Απλή πύκνωση: ο συντάκτης της περίληψης ακολουθεί τον συγγραφέα του πρωτογενούς κειμένου διατηρώντας τη μορφή, την οργάνωση και την οπτική του γωνία, χωρίς αναφορές στον συγγραφέα και χωρίς να προβαίνει σε δικά του σχόλια ή αξιολογικές κρίσεις.¹
 - β. Πληροφοριακή ή περιγραφική περίληψη: ο συντάκτης της περίληψης δηλώνει ρητά την παρουσία του, με αναφορές στον συγγραφέα, π.χ. *ο συγγραφέας επισημαίνει*, ή στην οργάνωση του πρωτογενούς κειμένου, π.χ. *αρχικά, στη συνέχεια*, αλλά χωρίς αξιολογικά σχόλια.
 - γ. Αξιολογική περίληψη: ο συντάκτης της περίληψης περιλαμβάνει αξιολογικά σχόλια που αναφέρονται είτε στο περιεχόμενο του πρωτογενούς κειμένου είτε στον τρόπο χειρισμού του από τον συγγραφέα, π.χ. *ο συγγραφέας εύστοχα ή δικαιολογημένα αναφέρει*.

Σχολική περίληψη

Σχολική περίληψη είναι η θεσμοθετημένη γλωσσική άσκηση στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Στη σχολική περίληψη δίνεται έμφαση στην «αντικειμενική» παρουσίαση του περιεχομένου του πρωτογενούς κειμένου και προκρίνεται η πληροφοριακή ή περιγραφική περίληψη και η απλή πύκνωση αντί της αξιολογικής.

Χαρακτηριστικά της σχολικής περίληψης είναι τα εξής:

- Έχει **υπαγορευμένο μήκος**, περίπου το 1/3 της έκτασης του αρχικού κειμένου.
- Η **γραμμαμικότητά** της, που σημαίνει ότι η περίληψη πρέπει να παρακολουθεί και να αναπαράγει το σχέδιο οργάνωσης του κειμένου αφετηρίας, μην παραβιάζοντας τη σειρά διάταξης των θεματικών στοιχείων που επιλέγει να συναρμόσει ο συντάκτης του, διότι τότε κινδυνεύει να θεωρηθεί σχολιασμός και όχι σύνοψη ενός κειμένου.
- Η **πιστότητα στην απόδοση του περιεχομένου** του αρχικού κειμένου. Η σχολική περίληψη πρέπει να αποτελεί μια μικρογραφία του, που θα απαλλάσσει τον αναγνώστη της από τον κόπο να επισκεφθεί το πρωτότυπο. Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορούν να προστεθούν πληροφορίες ή παραθέματα και ότι δεν πρέπει να μεταβληθεί η οπτική γωνία του αρχικού κειμένου. Με

1. Διονύσης Γούτσος, «Περίληψη», greek-language.gr

άλλα λόγια, ο μαθητής δεν δικαιούται να πάρει αποστάσεις από το υλικό που συνοψίζει, αλλά το υιοθετεί όπως έχει.²

Τι επιδιώκεται με την περίληψη

Με την περίληψη επιδιώκεται:

- α. Η κατανόηση του κειμένου που αποδίδεται περιληπτικά.
- β. Η πληροφόρηση του αναγνώστη της με πυκνό, προσωπικό, απλό, λιτό, ακριβή και σαφή λόγο για το περιεχόμενο του αρχικού κειμένου.
- γ. Η διάκριση του ουσιαστού από το λιγότερο ουσιαστές και από το επουσιώδες.
- δ. Η δόμηση ενός νέου κειμένου με συνοχή και συνεκτικότητα.

Τα στάδια δημιουργίας μιας περίληψης

Η περίληψη εξ ορισμού είναι μια δραστηριότητα ανάγνωσης και κατανόησης, πύκνωσης, παράφρασης και συγγραφής.

Το στάδιο ανάγνωσης και κατανόησης του αρχικού κειμένου

- Πρώτα διαβάζω προσεκτικά ολόκληρο το αρχικό κείμενο και το κατανοώ. Είναι λάθος να ξεκινήσω την περίληψη χωρίς να έχω γενική εικόνα του κειμένου και με κενά στην κατανόησή του.
- Εντοπίζω το κεντρικό θέμα του και τη θέση του συγγραφέα. Θέμα του κειμένου και θέση του συγγραφέα δεν είναι το ίδιο. Το θέμα εντοπίζεται συνήθως:
 - α. στον τίτλο,
 - β. στον πρόλογο,
 - γ. στον επίλογο ή
 - δ. συνάγεται από όλη την ανάπτυξη.
- Διακρίνω τις επιμέρους νοηματικές/θεματικές ενότητες, αν υπάρχουν, και καταγράφω το θέμα της καθεμιάς.
- Διαπιστώνω πώς η κάθε νοηματική ενότητα συνδέεται με το κεντρικό θέμα του κειμένου και το στηρίζει.
- Βρίσκω τις λογικές σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στις νοηματικές/θεματικές ενότητες του κειμένου, γιατί αυτό θα με βοηθήσει στην αλληλουχία και στη συνοχή της περίληψής μου.
- Σημειώνω τις διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις (κειμενικούς δείκτες), γιατί με βοηθούν στην εύρεση των σχέσεων των μερών του κειμένου και στην κατανόηση της πορείας της σκέψης του συγγραφέα.

Το στάδιο πύκνωσης

Το στάδιο πύκνωσης, που είναι η ουσία της περίληψης, περιλαμβάνει την επιλογή, την αφαίρε-

2. Βλ. «Τυπολογία της περίληψης», komvos.edu.gr/glwssa/perilipsi

ση και απαλοιφή πληροφοριών του αρχικού κειμένου, τη γενίκευση και τη σύνθεση. Παράλληλα με τη διαδικασία της πύκνωσης γίνεται και η διαδικασία της παράφρασης, της απόδοσης δηλαδή πληροφοριών του αρχικού κειμένου με διαφορετική διατύπωση, με την οποία δεν επιτυγχάνεται μόνο η αναδιατύπωσή του, αλλά και η πύκνωσή του.

Στα σχολικά βιβλία της Γλώσσας (Έκφρασης-Έκθεσης) τα αποδεικτικού ή στοχαστικού χαρακτήρα κείμενα εξετάζονται ως σύνολο τυπικά δομημένων παραγράφων οι οποίες μπαίνουν σε λογική σειρά (αλληλουχία) και συνδέονται μεταξύ τους (συνοχή). Σύμφωνα με το πρότυπο αυτό, η περίληψή τους ακολουθεί κατά βήμα τη σειρά ανάπτυξης των θεμάτων και των υποθεμάτων του αρχικού κειμένου.

Γι' αυτό, στην αφαιρετική διαδικασία της πύκνωσης από το σημαντικό στο λιγότερο σημαντικό, από το θέμα του κειμένου και τη θέση του συγγραφέα, από τις ευρύτερες νοηματικές ενότητες (αν υπάρχουν) οδηγούμαστε στην παράγραφο και στα δομικά της στοιχεία.

- Βρίσκω, λοιπόν, κατά παράγραφο το θέμα (Κύρια Ιδέα/Πληροφορία) και τις σημαντικές της λεπτομέρειες (Δευτερεύουσες Ιδέες/Πληροφορίες), γράφοντας πλαγιότιτλο ή κρατώντας σημειώσεις.
- Αν η περίληψη που πρόκειται να γράψω είναι συνοπτική, τότε χρησιμοποιώ το θέμα κάθε παραγράφου ή των ευρύτερων θεματικών ενότητων του κειμένου από το οποίο θα προέλθει η περίληψη.
- Αν η περίληψη που πρόκειται να γράψω είναι εκτενής, τότε χρησιμοποιώ το θέμα και τις σημαντικές λεπτομέρειες κάθε παραγράφου του κειμένου από το οποίο θα προέλθει η περίληψη.

Παρόλο που υποστηρίζεται ότι αυτή η μέθοδος δημιουργίας της περίληψης μπορεί να οδηγήσει σε τυποποίηση, είναι η μέθοδος που προκρίνεται σύμφωνα με τις οδηγίες που υπάρχουν στα σχολικά βιβλία για τη διδασκαλία, τη συγγραφή και την αξιολόγηση της περίληψης.

Το στάδιο της συγγραφής

Αφού κρατήσω αυτές τις σημειώσεις, τις οργανώνω σε συνεχή λόγο με αλληλουχία και συνοχή.

- Αρχικά, προτάσσω το θέμα και την άποψη/θέση του συγγραφέα ή μόνο την άποψη του συγγραφέα, που άλλωστε είναι σχετική με το θέμα. (Γενικά, σε ό,τι γράφουμε, καλό είναι να προτάσσουμε, καταρχήν, το θέμα του.) Στη συνέχεια, παρακολουθώ και γράφω κατά σειρά τις πληροφορίες με τις οποίες ο συγγραφέας αναπτύσσει το θέμα και τους συλλογισμούς με τους οποίους υποστηρίζει τη θέση του. Μπορώ, βέβαια, εφόσον η περίληψη είναι μετασχηματιστικό κείμενο, να την οργανώσω διαφορετικά από τη δομή του αρχικού κειμένου, π.χ. για λόγους αλληλουχίας ή αποφυγής επαναλήψεων, φτάνει να αποδίδω ακριβώς το περιεχόμενό του και να μη σχολιάζω ούτε να αυθαιρετώ. Εκείνο που έχει σημασία είναι να αποδοθεί συνοπτικά, περιεκτικά, πιστά και με ακρίβεια το περιεχόμενο του πρωτογενούς κειμένου.
- Επιμένω στην καταγραφή των σχέσεων μεταξύ:
 - α. των λεπτομερειών και του θέματος κάθε παραγράφου,
 - β. των παραγράφων και της θεματικής ενότητας στην οποία ανήκουν,
 - γ. των ενότητων με το κεντρικό θέμα του κειμένου.

Έτσι, εξασφαλίζω την ενότητα, τη νοηματική δηλαδή συνάφεια των λεπτομερειών της περίληψης με το θέμα της, με την ίδια ακριβώς συνάφεια που έχουν οι πληροφορίες του κειμένου με το θέμα του. Η αλληλουχία και η συνοχή της περίληψης επιτυγχάνονται με τη χρήση διαρθρωτικών λέξεων ή φράσεων ή με άλλους τρόπους συνοχής, π.χ. με τη χρήση αντωνυμιών.

- Στην περίληψη ρόλο θεματολογικού ενδείκτη παίζουν οι προτάσεις που προσανατολίζουν τον αναγνώστη σχετικά με το θέμα του κειμένου (*Ο συγγραφέας στο κείμενό του εξετάζει... ή Το άρθρο αναφέρεται...*). Ανάλογο ρόλο παίζουν και τα ρήματα που καταγράφουν ή εξηγούν τις γλωσσικές πράξεις του συγγραφέα του αρχικού κειμένου και, έτσι, διευκολύνουν σημαντικά τον αναγνώστη της περίληψης να παρακολουθήσει τη θεματική ανάπτυξη του πρωτογενούς κειμένου. Τέτοια ρήματα είναι:

Από άποψη οργάνωσης

- αρχίζει
- συνεχίζει
- μεταβαίνει
- τελειώνει, καταλήγει, συμπεραίνει, ανακεφαλαιώνει

Από άποψη αναφοράς

- αναφέρει, μνημονεύει, παραθέτει αυτολεξεί (ένα άλλο κείμενο)
- σχολιάζει, ερμηνεύει, συζητά (ένα άλλο κείμενο)
- συνοψίζει (ένα άλλο κείμενο)
- παρατηρεί, διαπιστώνει
- ορίζει με ακρίβεια, προσδιορίζει, καθορίζει
- αποσαφηνίζει, διευκρινίζει, επεξηγεί
- εξηγεί, αιτιολογεί
- ονομάζει, αποκαλεί, χαρακτηρίζει
- συγκρίνει, αντιθέτει, αντιπαραθέτει, αντιπαραβάλλει
- επιχειρηματολογεί (υπέρ ή κατά), υπερασπίζεται, υπεραμύνεται, συνηγορεί, συμφωνεί με, ταυτίζεται με, δικαιολογεί, ανασκευάζει, απορρίπτει, αντικρούει, αντιτείνει
- τεκμηριώνει, στηρίζει (την άποψή του)
- αποδεικνύει, δείχνει
- κρίνει, αξιολογεί, εκτιμά, αποτιμά
- βεβαιώνει, ισχυρίζεται, διατείνεται, αποφαινεται, υποστηρίζει, επιμένει (ότι), προβλέπει
- λέει, σημειώνει, τονίζει, επισημαίνει, υπογραμμίζει
- πραγματεύεται, εξετάζει, συζητά, ασχολείται (με), αναφέρεται (σε)
- αναλύει, αναπτύσσει
- ορίζει

- διαιρεί, ταξινομεί
- περιγράφει
- απαριθμεί, συμπληρώνει, προσθέτει
- αφηγείται, διηγείται
- αναρωτιέται, απορεί
- ρωτά
- υποδεικνύει, προτείνει, αντιπροτείνει, συμβουλεύει, συστήνει
- απολογείται
- αισιοδοξεί, ευελπιστεί
- εύχεται
- εξεγείρεται, αγανακτεί, εκφράζει την έκπληξή του

Αντί για τη λέξη «ο συγγραφέας» μπορεί να χρησιμοποιείται, ανάλογα με το είδος του κειμένου: ο δοκιμιογράφος, ο αρθρογράφος, ο συντάκτης του κειμένου ή του άρθρου.

- Στο ερώτημα αν πρέπει η περίληψη να γράφεται «με δικά μας (= του μαθητή) λόγια» ή με τις λέξεις και τις φράσεις του αρχικού κειμένου οι γνώμες των μελετητών και των συγγραφέων σχολικών εγχειριδίων διίστανται. Ορισμένοι υποστηρίζουν ότι ο μαθητής πρέπει να κτίζει την περίληψη με υλικά από το κατεδαφισμένο πρωτότυπο, γιατί η αναγνωστική του αντίδραση δεν πρέπει να χρωματίζει αυθαίρετα το πρωτογενές υλικό. Η περίληψη, λένε, είναι μια απρόσωπη διαμεσολάβηση του μαθητή ανάμεσα στον συγγραφέα του πρωτοτύπου και στον αναγνώστη της περίληψης, ο οποίος υποτίθεται ότι δεν ενδιαφέρεται παρά για μια πυκνή και αντιπροσωπευτική του πρωτοτύπου εκδοχή. Άλλοι πάλι προτείνουν οι μαθητές να επεμβαίνουν παραφραστικά στο πρωτότυπο, χωρίς ωστόσο να προδίδουν το ύφος και τη δομή του περιεχομένου του. Αν και το ζήτημα δεν επιδέχεται «καθαρή» λύση, πιστεύουμε ότι η δεύτερη άποψη υπερέχει, γιατί είναι πολύ σημαντικό μέσω της περίληψης να ελέγχεται και η ικανότητα του μαθητή να μετασχηματίζει δομές του πρωτογενούς κειμένου, γεγονός που συνδέεται με την αναγνωστική του επάρκεια και τις γνωσιακές διαδικασίες παράφρασης/πύκνωσης, οι οποίες δεν μπορούν να ελεγχθούν όταν η περίληψη είναι συρραφή από φράσεις του πρωτοτύπου.³
- Το ύφος της περίληψης, παρόλο που δεν μπορεί, βέβαια, να μείνει εντελώς ανεπηρέαστο από το ύφος του πρωτογενούς κειμένου ούτε από το κοινό στο οποίο απευθύνεται, είναι τυπικό, ουδέτερο και αντικειμενικό. Διακρίνεται από την επιλογή του ενεστώτα χρόνου, της οριστικής έγκλισης, του γ' ρηματικού προσώπου ή και του α' πληθυντικού, την κυριολεξία και την ακριβολογία, τη χρήση όρων, την εναλλαγή απλών και σύνθετων συντακτικών δομών, την επιμελημένη στίξη.

3. Βλ. komvos.edu.gr/glwssa/perilipsi/thema_pdf.pdf

Επιδιώκω

- Την σύγκριση του λόγου και τη συγγραφή της περίληψης μέσα στο όριο των λέξεων που ορίζεται.
- Να τηρώ τις αναλογίες, ώστε τα μέρη του αρχικού κειμένου να έχουν ανάλογη έκταση στην περίληψη. Αυτό, βέβαια, εξαρτάται και από τη σπουδαιότητά τους.
- Να γράφω την περίληψη σε προσωπικό λόγο και να εντάσσω τις λέξεις του αρχικού κειμένου που χρησιμοποιώ με φυσικότητα στον δικό μου προσωπικό λόγο. Η χρήση λέξεων και ειδικά όρων του αρχικού κειμένου στην περίληψη δεν είναι απαγορευτική. Αντίθετα, σε ορισμένες περιπτώσεις είναι αναπόφευκτη και αναγκαία, όταν δεν μπορούν να αντικατασταθούν με νοηματικά ισοδύναμες, προκειμένου δηλαδή να μην επιφέρω σημαντικές αλλαγές στην ακριβή απόδοση του περιεχομένου του αρχικού κειμένου.
- Την ορθή χρήση της γλώσσας: ορθογραφία, στίξη, σύνταξη, λεξιλογικές επιλογές.
- Να γράψω ένα αυτοτελές περιληπτικό κείμενο που θα διαθέτει την ακρίβεια, τη μεστότητα, τον ρυθμό, την κομψότητα και τη χάρη του επιμελημένου λόγου.

Αποφεύγω

- Την υπερβολική αφαίρεση και γενίκευση, σε βαθμό που να παραλείπονται σημαντικές πληροφορίες του αρχικού κειμένου.
- Τον κάθε μορφής σχολιασμό του αρχικού κειμένου.
- Την αποσπασματικότητα.
- Την κατάχρηση διαρθρωτικών λέξεων και φράσεων και των ρημάτων που καταγράφουν ή εξηγούν τις γλωσσικές πράξεις του συγγραφέα του αρχικού κειμένου, όταν μάλιστα η άστοχη χρήση των ρημάτων αυτών μπορεί να καταλήξει σε σχολιασμό.

Το τελικό στάδιο

Στο τελικό στάδιο της συγγραφής ελέγχω και βελτιώνω, όπου επιδέχεται βελτίωση, την περίληψή μου, ώστε να πάρει την τελική μορφή διατύπωσής της.

Περίληψη μέρους κειμένου

Η περίληψη μέρους κειμένου αφορά τη συνοπτική απόδοση τμήματος του αρχικού κειμένου, ας πούμε ορισμένων παραγράφων του ή ορισμένων πληροφοριών, π.χ. απόψεων, επιχειρημάτων, παραγόντων, αιτίων, αποτελεσμάτων, προτάσεων, που βρίσκονται σε μέρος ή σε όλη την ανάπτυξή του. Το ζήτημα, λοιπόν, σε αυτό το είδος «επιλεκτικής περίληψης» είναι ο εντοπισμός των πληροφοριών που θα συνθέσουν την περίληψή μας. Έτσι κι αλλιώς, η περίληψη είναι μια λογική διαδικασία επιλογής, αφαίρεσης και απαλοιφής. Η διαφορά σε αυτό το είδος της περίληψης είναι ότι τα σημαντικά και ουσιαστικά δε βρίσκονται οπωσδήποτε στο θέμα κάθε παραγράφου, αλλά μπορεί να απλώνονται σε όλη την έκταση του κειμένου. Γι' αυτό καλού-

μαστε να **εστιάζουμε** την προσοχή μας μόνο στις πληροφορίες που ζητούνται και στα σημεία του κειμένου όπου αυτές βρίσκονται, ζήτημα που προϋποθέτει την πολύ καλή κατανόηση του αρχικού κειμένου. Αυτού του είδους η περίληψη μοιάζει με θέμα κατανόησης του κειμένου. Κατά τα άλλα, πύκνωση, αναδιτύπωση, συνοχή, έκφραση, ισχύουν όσα έχουν προαναφερθεί για τη συγγραφή της σχολικής περίληψης. Εφόσον το τμήμα του αρχικού κειμένου ή οι πληροφορίες που ζητούνται να αποδοθούν περιληπτικά συγκροτούν θεματική ενότητα, προτάσσουμε το θέμα της και συνεχίζουμε αναφέροντας τις σχετικές με αυτό πληροφορίες.

Παραδείγματα πύκνωσης και συγγραφής περίληψης

α. Από παράγραφο

Η Ελληνική γλώσσα, παρότι δεν ανήκει στην ομάδα των «περισσότερο ομιλούμενων γλωσσών» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαθέτει, ωστόσο, μια ιδιαίτερη φυσιολογία και μια μοναδική ιστορική και πολιτισμική διάσταση που την καθιστούν άξια μεγάλης προσοχής. Καταρχήν, είναι ο μόνος ζωντανός ευρωπαϊκός κώδικας που εκφράζει με πληρότητα και αποδίδει άμεσα τη λεγόμενη «ελληνική αντίληψη», δηλαδή την ιδιαίτερη στάση του πνεύματος απέναντι στα όντα, όπως αυτή διαμορφώθηκε στον ελληνικό χώρο. Κι ακόμα, η Νεοελληνική γλώσσα αποπνέει αυτό το ιδιαίτερο ύφος και ήθος ζωής, αυτή την «ανθρωποκεντρική» διάθεση που έχει τις πηγές της τόσο στην κλασική αρχαιότητα, όσο και στις μετέπειτα σημαντικές ιστορικές περιόδους του Ελληνισμού.

(Ν. Μήτσος, *Στοιχειώδεις αρχές και μέθοδοι της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας. Εισαγωγή στη διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης ή ξένης γλώσσας*, Αθήνα, εκδ. Gutenberg, 1998)

Ερώτηση

■ Να αποδώσεις συνοπτικά το περιεχόμενο της παραπάνω παραγράφου.

Απάντηση

Περίληψη συνεχούς γραπτού λόγου

1. Πύκνωση με επιλογή και αφαίρεση σύμφωνα με τα δομικά στοιχεία της παραγράφου-αρχικού κειμένου (Κύριες και Δευτερεύουσες Ιδέες ή πληροφορίες)

- Κύρια Ιδέα (θέμα) της παραγράφου: η ιδιαιτερότητα της ελληνικής γλώσσας
- Δευτερεύουσες Ιδέες/πληροφορίες: Α. έκφραση της «ελληνικής αντίληψης»
Β. έκφραση της ιδιαίτερης ηθικότητας

Συγγραφή

Ο συγγραφέας αναφέρεται στην ελληνική γλώσσα ως μέσο έκφρασης της ιδιαίτερης αντίληψης και της ηθικότητας των Ελλήνων.

2. Πύκνωση με «αποδόμηση» του αρχικού κειμένου (σημείωση σημαντικών πληροφοριών)

- Θέμα: η ιδιαιτερότητα της ελληνικής γλώσσας

- Σημαντικές Λεπτομέρειες: – στάση του ελληνικού πνεύματος απέναντι στα όντα
– «ανθρωποκεντρική» διάθεση

Συγγραφή

Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι η ελληνική γλώσσα είναι ιδιαίτερη, γιατί εκφράζει τη στάση απέναντι στα όντα και τον ανθρωποκεντρισμό του ελληνικού πνεύματος.

Β. Από μέρος κειμένου

[Μαθήματα ζωής]

(Το παρακάτω κείμενο αποτελεί απόσπασμα της συνέντευξης που παραχώρησε ο συγγραφέας Νίκος Δήμου στο περιοδικό *Esquire* τον Ιανουάριο του 2007.)

Βλέπω πολλούς ανθρώπους που γερνάνε και παραιτούνται. Μαραζώνουν. Εγώ όσο γερνάω επιταχύνω. Γκαζώνω. Επειδή έχω λιγότερο χρόνο στη διάθεσή μου, επιταχύνω για να ζήσω πιο πολλά πράγματα. Αυτό δεν νομίζω ότι είναι αντιπροσωπευτικό. Είμαι λίγο παράφρων.

Όσο περνούν τα χρόνια, έχεις την εντύπωση ότι αλλάζεις, ότι τώρα ξέρεις περισσότερα από όσα ήξερες πριν από τριάντα χρόνια. Αμ δε. Απλώς τώρα τα εκφράζεις διαφορετικά.

Η τεχνολογία με κρατάει ζωντανό και ξύπνιο. Κάθε μέρα κάτι γίνεται. Είναι ο μόνος χώρος στον οποίο κάτι γίνεται. Σε άλλους δεν γίνεται τίποτα, σε άλλους πηγαίνουμε και ανάποδα.

Αν κάποιος ήθελε να με περιγράψει με μία λέξη, αυτή θα ήταν η «περιέργεια». Περιέργεια σε όλα τα επίπεδα. Διανοητική, φιλοσοφική, ό,τι θέλετε. Διέλυσα τα παιχνίδια μου ως παιδί. Δεν τα έσπαγα – τα αποσυναρμολογούσα. Και μετά τα επανα-συναρμολογούσα. Στα 13 μου έφτιαξα το πρώτο μου τεχνολογικό επίτευγμα, για το οποίο είμαι ακόμα και τώρα υπερήφανος: ένα ραδιόφωνο με γαληνίτη. Με ένα χαρτόνι, ένα πηνίο, ένα κομμάτι γαληνίτη, ένα χερούλι, μια ακίδα και ένα ζευγάρι ακουστικά μπορούσες να ακούσεις τους δύο σταθμούς της εποχής, χωρίς ρεύμα ή μπαταρίες. Είχα βρει τις οδηγίες σε ένα αμερικανικό περιοδικό.

Πήρα τον πρώτο μου υπολογιστή το 1985. Το Ίντερνερτ είναι για μένα το σημαντικότερο πράγμα που εφηύρε ο άνθρωπος σε όλη του την ιστορία. Είμαι πανευτυχής που το πρόλαβα.

Το blog μου το ξεκίνησα για πλάκα, αλλά στην πραγματικότητα είναι ένα έργο. Και είναι κατά πάσα πιθανότητα το τελευταίο μου σημαντικό έργο, και ίσως και το πιο αξιόλογο. Το blog για έναν συγγραφέα είναι κάτι φανταστικό. Το βιβλίο είναι σαν μια μπουτίλια στο πέλαγος – την πετάς και δεν ξέρεις πού θα φτάσει, ποιος θα την ανοίξει. Στο blog ο συγγραφέας είναι σαν τον ηθοποιό – έχει το κοινό απέναντί του και νιώθει την αντίδρασή του, και στο τέλος εισπράττει και το χειροκρότημα ή την αποδοκιμασία. Το blog είναι ένα έργο που συμπεριλαμβάνει και τους αναγνώστες. Είναι σαν ένα βιβλίο που περιέχει και όλες τις σημειώσεις που έχουν κάνει στα περιθώρια όλοι όσοι το διάβασαν.

Αγαπώ τα τεχνολογικά επιτεύγματα που με προεκτείνουν ως άνθρωπο. Και το πλυντήριο και το ασανσέρ είναι τεχνολογικά επιτεύγματα, αλλά δεν με συναρπάζουν. Και δεν συναρπάζουν κανένα – έχετε δει κάποιον να πλένει το πλυντήριό του τις Κυριακές; Το αυτοκίνητο είναι η κινητική μου προέκταση. Η φωτογραφία είναι προέκταση του ματιού μου. Ο υπολογιστής είναι προέκταση

του μυαλού μου, της μνήμης μου. Το κινητό τηλέφωνο είναι η προέκταση της ικανότητάς μου να επικοινωνώ. Αυτές είναι οι πλευρές της τεχνολογίας που αγαπώ. Όλες τις χρησιμοποιώ –δεν μου αρέσει να ανεβαίνω 10 πατώματα με τις σκάλες– αλλά δεν έχω καμία προσωπική σχέση με το ασανσέρ. Μόνο όταν χαλάει.

Είμαι υπερήφανος γιατί έχω παραμείνει έντιμος. Το λέω κι ας ακούγεται λίγο βαρύγδουπο. Κατάφερα να περάσω μέσα από χώρους αρκετά δύσκολους –η διαφήμιση, οι επιχειρήσεις, η δημοσιογραφία– χωρίς συμβιβασμούς, χωρίς να κάνω κάτι για το οποίο να ντρέπομαι, πληρώνοντας υψηλό τίμημα μερικές φορές. Κατάφερα να διατηρήσω την ακεραιότητα και την παιδικότητά μου. Να μη γίνω ποτέ μεγάλος. Αυτό, ναι, νομίζω ότι είναι ένα επίτευγμα.

(Πηγή: georgakopoulos.org/work/people/nikos-dimou)

Ερώτηση

Να αποδώσεις περιληπτικά, με 50–60 λέξεις, τη σχέση του συγγραφέα με τα τεχνολογικά επιτεύγματα, όπως αυτή παρουσιάζεται στην έκτη (6η) και στην έβδομη (7η) παράγραφο του κειμένου («Το blog μου ... όταν χαλάει»).

Απάντηση

Πύκνωση με επιλογή και αφαίρεση πληροφοριών κατά παράγραφο

- 6η παράγραφος

I. Κύρια Ιδέα (θέμα): το ιστολόγιο (blog)

Δευτερεύουσες Ιδέες:

A. πιθανόν το τελευταίο σημαντικό έργο

B. ίσως και το πιο αξιόλογο

- 7η παράγραφος

I. Κύρια Ιδέα (θέμα): αγάπη για τα τεχνολογικά επιτεύγματα που τον προεκτείνουν ως άνθρωπο

Δευτερεύουσες Ιδέες και Διασαφήσεις τους: παραδείγματα

Συγγραφή

Ο συγγραφέας αναφέρει ότι έχει σχέση αγάπης με τα επιτεύγματα της τεχνολογίας. Εξομολογείται ότι είναι ιδιαίτερα συνδεδεμένος με το ιστολόγιό του (blog), που θεωρεί μάλλον το τελευταίο και το πιο αξιόλογο έργο του. Τέλος, διευκρινίζει ότι αγαπά και γοητεύεται από τα επιτεύγματα της τεχνολογίας που τον προεκτείνουν ως άνθρωπο και αναφέρει σχετικά παραδείγματα.

γ. Επιλεκτική περίληψη

Η εφηβική επαναστατικότητα

Πρόκειται για ένα από τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά της εφηβείας και για έναν από τους μεγαλύτερους πονοκεφάλους των γονέων: η επαναστατικότητα. Ταυτόχρονα, δεν είναι όλες οι μορφές επαναστατικότητας ίδιες. Υπάρχει η επαναστατικότητα ενάντια στην κοινωνική συμμόρφωση

και εκείνη ενάντια στη γονεϊκή εξουσία. Και στις δύο περιπτώσεις, βέβαια, ο έφηβος κερδίζει με αυτόν τον τρόπο την προσοχή των ενηλίκων.

Το νεαρό άτομο μπορεί ν' αναζητά την προστασία της ατομικότητάς του και την ανεξαρτησία από τις επιθυμίες των γονιών του και αυτό να οδηγεί στην κριτική και τη δυσaréσκεια από μέρους τους. Αυτό μπορεί να γίνεται είτε γιατί αμφισβητείται η γονεϊκή εξουσία είτε γιατί τα παιδιά μπορεί όντως να κινδυνεύσουν.

Ένας επαναστατημένος έφηβος μπορεί να σαμποτάρει τον εαυτό του εγκαταλείποντας δραστηριότητες που τον ευχαριστούσαν, γιατί πια τις καταγράφει ως παιδικές. Μπορεί να εκδηλώσει αυτοκαταστροφική συμπεριφορά και να πέσουν οι επιδόσεις του στο σχολείο ή ακόμα και να εμπλακεί σε ριψοκίνδυνες δραστηριότητες. Οι γονείς όμως πρέπει να είναι σε θέση να διακρίνουν για ποιους λόγους τα παιδιά τους **εξεγείρονται** και να ξεπεράσουν την αίσθηση ότι πληττεται ο ρόλος της αυθεντίας που μέχρι πρότινος κατείχαν.

Η παραπάνω αίσθηση είναι ανθρώπινη και αναμενόμενη ως ένα βαθμό. Ταιριάζει δηλαδή στο γονιό να δυσανεσείται και να δυσφορεί μπροστά σ' αυτή τη **νέα τάξη πραγμάτων που διεκδικεί ένας έφηβος για την οικογένεια**. Και ο γονιός άνθρωπος είναι άλλωστε και είναι λογικό να σαστίζει μπροστά σε τέτοιες αλλαγές. Οποιαδήποτε μεγάλη αλλαγή ακολουθείται από μια περίοδο αποσταθεροποίησης και απαιτείται χρόνος για να βρεθεί ξανά η ισορροπία. Και η εφηβεία είναι μια μεγάλη αλλαγή για την οικογένεια, αφού πρόκειται για τη μετάβαση ενός ατόμου από την παιδικότητα στην ενήλικη ζωή.

Δεν είναι σπάνιο οι γονείς ν' αντιστέκονται σε αυτή τη μετάβαση, συνειδητά ή ασυνείδητα. Η εφηβεία προετοιμάζει το έδαφος για την ενηλικίωση και την **προετοιμασία του ατόμου ν' ανοίξει τα φτερά του και πιθανόν ν' αφήσει πίσω του την οικογενειακή εστία**. Πολλές φορές οι γονείς δεν είναι πρόθυμοι να το αποδεχτούν αυτό. Ειδικά αν δεν είναι ενεργοποιημένοι και δεν έχουν φροντίσει τη σχέση τους.

Το τελευταίο είναι πολύ σημαντικό, ώστε να επιτραπεί στον έφηβο να εκδηλώσει την επαναστατικότητά του με υγιή τρόπο και να διαφοροποιηθεί από τους γονείς του. **Η εφηβεία συνεπάγεται πολλές φορές αμφισβήτηση για τους γονείς και τη σχέση τους. Το παιδί είναι πια πολύ πιθανό να μιλήσει ανοιχτά για πράγματα που δεν έχουν ειπωθεί μέσα στην οικογένεια ή για συναισθήματα που κρατούσε κρυφά για τον εαυτό του. Πολλές φορές με θυμό και ακατέργαστο τρόπο.** Οι γονείς τότε πρέπει να έχουν εφεδρείες σε προσωπικό επίπεδο, αλλά και σε επίπεδο ζευγαριού, ώστε ν' απορροφήσουν τους οικογενειακούς κραδασμούς. Και ίσως αυτή να είναι η μεγαλύτερη πρόκληση για την οικογένεια, όταν έχει παιδιά σ' εφηβική ηλικία.

(Ε. Μεσσαριτάκη, efiveia.gr)

Ερώτηση

Na αναφέρεις περιληπτικά, με 60-70 λέξεις, τους τρόπους με τους οποίους, σύμφωνα με το κείμενο, ο έφηβος εκδηλώνει την επαναστατικότητά του.

Απάντηση

Πύκνωση με επιλογή και αφαίρεση πληροφοριών («επιλεκτική περίληψη»)

Με τα έντονα γράμματα εντοπίζονται στο κείμενο τα σημεία στα οποία επιλεκτικά θα βασιστεί η σύνθεση της περίληψης.

Συγγραφή

Σχετικά με την εφηβική επαναστατικότητα, στο κείμενο αναφέρεται ότι ο έφηβος την εκδηλώνει ως τάση ανεξαρτητοποίησης και ως διεκδίκηση νέας κατάστασης στις οικογενειακές σχέσεις. Η εφηβική επαναστατικότητα συχνά παίρνει τη μορφή αμφισβήτησης και εξέγερσης με την ελεύθερη και πολλές φορές άκομψη έκφραση από τον έφηβο σκέψεων και συναισθημάτων. Επισημαίνεται, επίσης, ότι είναι πιθανό ο έφηβος να εκδηλώσει την επαναστατικότητά του με αυτοκαταστροφική συμπεριφορά και παράτολμες ενέργειες.

ΣΥΝΗΘΕΙΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΥΚΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΦΡΑΣΗΣ

Τεχνικές πύκνωσης και παράφρασης	Εκτενέστερος λόγος	Πυκνός λόγος
1. Η γενίκευση (χρήση υπερωνύμου)	ο παραδοσιακός και ο ηλεκτρονικός Τύπος, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση, το Διαδίκτυο	τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
2. Η επιγραμματική απόδοση σειράς ενεργειών	αφού διάβασε όλα του τα μαθήματα, έλυσε τις ασκήσεις και έγραψε τις εργασίες που είχε για το σχολείο...	αφού εκπλήρωσε τις σχολικές του υποχρεώσεις...
3. Η ονοματοποίηση	το να βρίσκει κάποιος εργασία	η εύρεση εργασίας
4. Τα επίθετα ή οι μετοχές αντί για δευτερεύουσες προτάσεις	α. μια μέρα που έβρεχε β. ο άνθρωπος που έχει συνείδηση του εαυτού του και της θέσης του στην κοινωνία	α. μια βροχερή μέρα β. ο συνειδητοποιημένος άνθρωπος
5. Οι ισοδύναμοι επιρρηματικοί προσδιορισμοί αντί για δευτερεύουσες προτάσεις	αν και είχε αντιρρήσεις	παρά τις αντιρρήσεις
6. Η χρήση της έννοιας αντί για τον ορισμό της	το να εκφράζεται κανείς σύντομα και περιεκτικά	η λακωνικότητα

7. Η χρήση σύνθετης λέξης	ο συγγραφέας εκφράζει την ελπίδα ότι...	ο συγγραφέας ευελπιστεί ότι...
8. Η χρήση ισοδύναμων περιεκτικών φράσεων	ο συγγραφέας θεωρεί ότι η αιτία του προβλήματος είναι...	ο συγγραφέας αποδίδει το πρόβλημα...
9. Η αποφυγή κάθε μορφής πλεονασμού	οι αρνητικές επιπτώσεις του προβλήματος δεν περιορίζονται μόνο σε αυτό, αλλά επεκτείνονται και...	οι επιπτώσεις του προβλήματος επεκτείνονται και...
10. Η αποφυγή των περιφράσεων	ο συγγραφέας κάνει αναφορά	ο συγγραφέας αναφέρεται
11. Η αποφυγή του σχήματος λιτότητας	δεν είναι λίγες οι φορές	πολλές φορές
12. Η αποφυγή επεξηγήσεων	τα συστατικά αυτού του προϊόντος, δηλαδή τα υλικά από τα οποία αποτελείται	τα συστατικά αυτού του προϊόντος
13. Το ασύνδετο σχήμα	για λόγους και οικονομικούς και κοινωνικούς και πολιτικούς	για λόγους οικονομικούς, κοινωνικούς, πολιτικούς
14. Η παθητική σύνταξη	τέλος, ο συγγραφέας υπογραμμίζει...	τέλος, υπογραμμίζεται...

